

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Новицький В.В.,

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородського національного університету»*

У статті проаналізовано базові принципи, закладені в основу концепції сталого розвитку людства, досліджено передумови їх формування та зроблено певні узагальнення щодо їх правової природи. Наголошено на тому, що основні принципи сталого розвитку закріплено нормативно і саме парадигма балансу екологічних, економічних та соціальних інтересів стала основою для формування цих принципів.

Ключові слова: сталий розвиток, принципи сталого розвитку, Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку, Ріо +20.

В статье проанализированы основные принципы, заложенные в основу концепции устойчивого развития человечества, исследованы предпосылки их формирования и сделаны определенные обобщения относительно их правовой природы. Отмечено, что основные принципы устойчивого развития закреплены нормативно и именно парадигма баланса экологических, экономических и социальных интересов стала основой для формулирования этих принципов.

Ключевые слова: устойчивое развитие, принципы устойчивого развития, Декларации Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию, Рио +20.

The article deals with the basic principles underlying the concept of sustainable development. The author analyses the prerequisites for their formation and summarizes their legal nature. It is noted that the basic principles of sustainable development form a regulatory paradigm and the balance of environmental, economic and social interests became the basis for the formulation of these principles.

Key words: sustainable development, sustainable development principles, Rio Declaration on Environment and Development, Rio +20.

Під принципом (від лат. *principium* – початок, основа) розуміють, основне вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, концепції, світогляду, політичної організації. Виходячи з поняття принципу, під принципами сталого розвитку розуміються вихідні положення даної концепції. Необхідно відзначити, що однозначного набору принципів сталого розвитку на сьогоднішній день немає і, швидше за все, не буде і в подальшому. Справа в тому, що коли мова заходить про принципи сталого розвитку, то необхідно визначитися про сталий розвиток чого йдеться. Адже поняття сталого розвитку регіону відрізняється від поняття сталого розвитку підприємства, а сталий розвиток країни від сталого розвитку суспільства в цілому. У зв'язку з цим ми і отримуємо велику кількість правил / принципів, які, безумовно, відповідають ідеологічній основі сталого розвитку, однак, які не є універсальними [1].

Головний принцип сталого розвитку сформульовано в самому визначенні концепції сталого розвитку: «Сталий розвиток – це розвиток, при якому нинішні покоління задовольняють свої потреби, при цьому, не ставлячи під загрозу, можливість задовольняти свої потреби майбутні покоління». Іншими словами, це можна сформулювати як: «справедливе задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь в сферах розвитку та навколишнього середовища» [1].

Усі принципи сталого розвитку формувалися, виходячи з визнання трьох аспектів цієї концепції:

- економічний: економічно стала система повинна бути в змозі виробляти товари і послуги на постійній основі, для підтримки прийнятних рівнів державного і зовнішнього боргу, і, щоб уникнути надзвичайних секторальних дисбалансів, які пошкоджують сільськогосподарське або промислове виробництво.

- екологічний: екологічно стала система повинна підтримувати стабільну ресурсну базу, уникаючи надмірної експлуатації систем поновлюваних ресурсів або екологічних функцій, використання невідновлюваних ресурсів тільки якщо, що робляться інвестиції в адекватні заміники. Це включає в себе підтримку біорозмаїття, стабільність атмосфери та інших функцій екосистем, які зазвичай не класифікуються як економічні ресурси.

- соціальний: соціально стала система повинна досягати рівного розподілу, адекватного надання соціальних

послуг, включаючи охорону здоров'я та освіту, гендерної рівності, політичної відповідальності та участі [2, с. 5-6].

Найважливіший пріоритет у сфері сталого розвитку – це міжнародна співпраця для вирішення проблем, пов'язаних з природним середовищем. Проблема взаємодії суспільства і природи має планетарний характер. Зберегти природу в стані, в якому можливе нормальне існування людини, можна тільки спільними зусиллями населення всієї Землі. Необхідність міжнародно-правового регулювання зумовлена тим, що у природи немає меж: забруднення повітря і водних ресурсів має транскордонний характер, але деякі унікальні природні комплекси, території і об'єкти, які особливо охороняються, належать деяким державам [3, с.229].

Результатом міждержавної співпраці з проблем сталого розвитку стало схвалення на скликаному під егідою ООН саміті у Ріо-де-Жанейро з 3 по 14 червня 1992 року, Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку (далі – Декларація Ріо-де-Жанейро) [4], яка закріпила 27 принципів сталого розвитку, що встановлюють права і обов'язки держав, а також заяву про принципи лісництва, покликану служити керівництвом у відношенні більш сталого використання лісових ресурсів нашої планети. Зупинимось на них детальніше.

Принцип 1. У центрі уваги безперервного розвитку знаходяться люди. Вони мають право на здорове плідне життя в гармонії з природою.

Цей принцип не є чимось новим в історії людства, однак він завжди програвав іншим: розвитку товарного виробництва, фінансової стабільності. І навіть сьогоднішній підхід до розвитку держави через врахування її валового національного продукту свідчить про певне «затирання» інтересів людини як основи розвитку. Хоча слід наголосити, що в різні роки цією проблемою зацікавився Світовий банк, який проводить щорічні дослідження розвитку через вимір демократичного управління, гендерної нерівності, бідності тощо. Щорічні звіти він розміщує на своєму сайті. З ними можна ознайомитися за адресою: <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTWDRS/0,,contentMDK:20227703~pagePK:478093~piPK:477627~theSitePK:477624,00.html>

Принцип 2. Держави, відповідно до Статуту ООН і принципів міжнародного права, мають суверенне право

експлуатувати свої природні багатства, проводячи свою власну політику в питаннях навколишнього середовища та розвитку, і несуть відповідальність за те, щоб діяльність, яка знаходиться під їх контролем, не завдавала шкоди навколишньому середовищу в інших країнах або районах за межами національної юрисдикції.

Принцип 3. Право на розвиток має бути реалізовано таким чином, щоб задовольняти потреби в розвитку і збереженні навколишнього середовища нинішнього і майбутніх поколінь.

Принцип 4. Для того щоб домогтися сталого розвитку, охорона навколишнього середовища повинна стати невід'ємною частиною процесу розвитку і не може розглядатися у відриві від нього.

Ці три принципи стосуються одного й того ж предмета – екологічного виміру, який у деяких моментах стає ключовим у забезпеченні сталості. Майкл Томан припустив, що проблема екологічної сталості може бути вирішена шляхом визначення, що буде розроблено безпечний мінімальний стандарт захисту важливих екологічних ресурсів [2]. Такі підходи, на його думку, мають враховувати безпечність, справедливий розподіл ресурсів між поколіннями, що дозволить обмежити негативний вплив на екологію сьогодні на користь прийдешнім поколінням.

Слід було б погодитися з такими підходами, однак винятково, як з теоретичною концепцією, адже за своєю суттю ця доктрина побудована скоріше на моральних імперативах, які дозволять в майбутньому зберегти природні ресурси планети. Основу підходу в ідеалі мають скласти загальносвітові цінності, яких не існує, як з точки зору моралі, так і з точки зору професійних підходів, адже те, що буде цінним для економіста, не буде таким для еколога чи юриста. Так, для економістів не має межі зростання, в той час, як для екологів вона є, зокрема це стосується і розвитку нових екосистем із використанням генетичних методів, адже вони порушують інколи баланс (сталість) розвитку. Однак природна генетичне розмаїття сприяє стійкості системи.

Однак цей підхід до стійкості явно відрізняється від людиноорієнтованої концепції, згідно якої ніяких тісних відносин між економічною ефективністю як основою розвитку людства та екологічною сталістю не може бути [2].

Принцип 5. Всі держави і всі народи повинні співпрацювати у досягненні важливої задачі щодо викорінення бідності та злиднів. Це є обов'язковою умовою сталого розвитку. Мета такої співпраці полягає в тому, щоб зменшити розрив у рівні життя і в більшій мірі задовольняти потреби більшості народів світу.

Розглядаючи сталий розвиток як нову парадигму, і документи, і вчені наголошують на обов'язковості врахування соціальної складової, яка забезпечить «людський розвиток» і таким чином зменшить домінування економічної складової, хоча в окремих дослідженнях, і з ними слід погодитись, основою соціального розвитку може стати тільки економічний розвиток. Разом з тим, економічні результати розподілені нерівномірно. Глобально кількість вкрай бідних і голодуючих людей залишається високим, а в деяких районах збільшилося – деякі держави мають можливість досліджувати наявність води на Марсі, у той час, як вона відсутня в інших державах, від чого страждають мільйони людей.

Принцип 6. Потреби країн, насамперед найменш розвинених, і тих, навколишнє середовище яких найбільш вразливе, повинні мати особливий пріоритет. Міжнародні дії в області захисту навколишнього середовища і розвитку повинні також відповідати інтересам і потребам усіх країн.

Принцип 7. Держави повинні співпрацювати в дусі всесвітнього партнерства з метою зберегти, захистити і відновити здоров'я і цілісність екосистеми Землі. Маючи на увазі той факт, що різні держави в різній мірі відпо-

відальні за забруднення навколишнього середовища, вони несуть загальну, але не однакову відповідальність за це.

Очевидно, що питання екологічної стійкості напряму пов'язано із економічним рівнем розвитку суспільства. Це неодноразово зазначалося, що причинно-наслідкового зв'язку працює в обох напрямках – зростання бідності та втрати життя в одній державі, прискорює деградацію навколишнього середовища в іншій, оскільки вимушені переселенці з бідних держав суттєво впливають на екологічний стан розвинутих держав, куди вони переселяються.

Намагаючись вирішити проблеми найбідніших держав, західні держави намагаються застосувати для подальшого розвитку свої методи та способи, однак вони не працюють, адже не враховують культурних та етнічних особливостей суспільств тієї ж Африки.

Принцип 8. Для того щоб домогтися сталого розвитку і більш високого рівня життя для всіх народів, держави повинні зменшити і виключити несприятливі фактори сталого розвитку моделі виробництва і споживання, а також повинні проводити належну демографічну політику.

Розширення людської популяції на півдні призводить до дисбалансу розвитку всієї планети, роблячи її суттєво неоднорідною з точки зору подальшого розвитку.

Принцип 9. Держави повинні співпрацювати з метою зміцнення внутрішньої здатності до досягнення сталого розвитку шляхом покращення взаєморозуміння в галузі науки допомогою обмінів науковими і технічними знаннями і шляхом заохочення розробки, прикладного використання, поширення та передачі технологій, включаючи нові та інноваційні технології.

Принцип 10. Питання захисту навколишнього середовища вирішуються успішніше всього за участі в цьому процесі всіх зацікавлених громадян. На загальнонаціональному рівні кожен громадянин повинен мати відповідний доступ до інформації, що стосується довкілля і якою володіють державні органи, включаючи інформацію про небезпечні матеріали та пов'язаних з ризиком і небезпечною роботою у районі їх проживання. Вони повинні також мати можливість брати участь в процесі прийняття рішень. Держави повинні інформувати і сприяти більшій поінформованості громадськості, а також сприяти її участі у вирішенні цих питань, забезпечивши широкий доступ до інформації. Повинен бути забезпечений ефективний доступ до юридичним та адміністративним механізмам, включаючи відшкодування збитків та можливість судового захисту.

Принцип 11. Державам слід ввести ефективне законодавство в галузі охорони навколишнього середовища. Норми, пов'язані з охороною навколишнього середовища, висунуті завдання та пріоритети повинні відображати ситуацію в області охорони навколишнього середовища та розвитку, в якій вони будуть реалізовуватися. Норми, що вводяться деякими країнами, можуть виявитися невідповідними або неприйнятними з економічної і соціальної точок зору для інших країн, зокрема для країн, що розвиваються.

Принцип 12. Держави повинні співпрацювати з метою розвитку ефективної і відкритої міжнародної економічної системи, яка забезпечила б економічне та сталий розвиток у всіх країнах і більш ефективно вирішення проблем, викликаних забрудненням навколишнього середовища. Міри торговельної політики, пов'язаної з досягненням цілей з охорони навколишнього середовища, не повинні вести до довільної чи необгрунтованої дискримінації, так само як і до прихованих обмежень міжнародної торгівлі. Слід уникати односторонніх кроків при вирішенні екологічних проблем за межами юрисдикції країни-імпортера. Заходи щодо охорони навколишнього середовища, спрямовані на вирішення регіональних або глобальних екологічних проблем, повинні, наскільки це можливо, прийматися на основі міжнародного консенсусу.

Принцип 13. Держави повинні розробити національне законодавство, що стосується відповідальності та компенсацій тим, хто постраждав від забруднення навколишнього середовища та іншого екологічного збитку. Держави повинні також оперативну і більш наполегливо співпрацювати в тому, що стосується подальшої розробки міжнародного права в галузі відповідальності та компенсації за шкоди навколишньому середовищу, викликаний діями на території, що знаходиться під їх юрисдикцією або контролем, які призвели до збитку за межами цієї території.

Принцип 14. Держави повинні ефективно співпрацювати в тому, що стосується недопущення дій, пов'язаних з переведенням на територію інших держав будь-яких видів діяльності, так само як і з перевезенням будь-яких матеріалів, які можуть завдати серйозної шкоди довкіллю або здатні завдати шкоди здоров'ю людей.

Принцип 15. З метою захисту навколишнього середовища держави відповідно до наявних у них можливостями повинні приймати широкі запобіжні заходи. У випадках існування небезпеки серйозного або непоправної шкоди нестача повної наукової інформації не повинен служити причиною для відстрочки ефективних з точки зору витрат заходів щодо запобігання забрудненню навколишнього середовища.

Принцип 16. Національні органи влади повинні прикладати зусилля до того, щоб домагатися інтернаціоналізації витрат на охорону навколишнього середовища, і використовувати економічні інструменти, виходячи з того, що сторона, дії якої призвели до забруднення навколишнього середовища, зобов'язана в принципі відшкодувати витрати, пов'язані з нанесеним збитком. При цьому слід враховувати інтереси суспільства і не завдавати шкоди міжнародній торгівлі і капіталовкладенням.

Принцип 17. Одним з інструментів національної політики повинна бути оцінка можливих наслідків для стану навколишнього середовища в результаті дій, які можуть надати на неї істотний негативний вплив. Рішення з цих питань повинні прийматися компетентними національними органами.

Принцип 18. Держави повинні негайно сповіщати інші держави про будь-яких природних катастрофах та інших надзвичайних ситуаціях, які можуть призвести до несподіваних негативних наслідків для навколишнього середовища цих держав. Міжнародне співтовариство повинне робити все можливе для того, щоб надати таким державам допомогу.

Принцип 19. Держави зобов'язані заздалегідь і вчасно надавати тим державам, яких це може безпосередньо стосуватися, інформацію про дії, здатних призвести до серйозного негативного впливу на навколишнє середовище за кордоном, і повинні консультуватися з іншими державами на ранній стадії, нічого не приховуючи.

Принцип 20. Жінки відіграють надзвичайно важливу роль у вирішенні проблем, пов'язаних з охороною навколишнього середовища і розвитку. Тому їх повноправну участь у цій діяльності має важливе значення.

Принцип 21. Творча енергія, ідеали та сміливість молоді світу повинні бути спрямовані на те, щоб встановити глобальні відносини партнерства з метою досягнення сталого розвитку і гарантій кращого майбутнього для всіх.

Принцип 22. Корінне населення і його громади, а також представники інших місцевих громад відіграють надзвичайно важливу роль у вирішенні проблем охорони навколишнього середовища і розвитку у зв'язку з наявними у них знаннями і традиційними видами діяльності. Держави повинні визнавати і відповідним чином підтримувати їх національні відмітні риси, культуру, інтереси і забезпечувати їм ефективну участь в досягненні сталого розвитку.

Принцип 23. Підлягають захисту навколишнє середовище і природні ресурси народу, що знаходиться в умовах поневолення, панування іншого народу і окупації.

Принцип 24. Війна по суті своїй підриває стійкий розвиток. Тому держави повинні поважати міжнародне право, що забезпечує захист навколишнього середовища в період збройних конфліктів, і співпрацювати з метою його подальшої розробки по мірі необхідності.

Принцип 25. Світ, розвиток і захист навколишнього середовища взаємозв'язані і нероздільні.

Принцип 26. Держави повинні вирішувати всі свої спори, пов'язані з охороною навколишнього середовища, мирно і належними засобами відповідно до Статуту ООН.

Принцип 27. Держави і народи повинні чесно співпрацювати в дусі партнерства в справі втілення в життя принципів Декларації Ріо і при подальшій розробці міжнародного права, що стосується сталого розвитку.

Взяті разом, ці принципи визначають нові напрями розвитку будь-яких процесів у світі. Вони також вимагають модифікації первісної мети економічного зростання, при чому це стосується, переважно держав із високим рівнем розвитку.

Одночасно з Декларацією Ріо-де-Жанейро було ухвалено «Порядок денний на XXI століття», який передбачає створення справедливого глобального партнерства між країнами світу з метою досягнення постійного й безперервного розвитку міжнародної спільноти. Фактично ця програма започаткувала планомірну діяльність організації системи ООН, спрямовану на реалізацію Концепції сталого розвитку, та зафіксувала права та обов'язки держав в рамках виконання зазначеного документа [5, с. 68]. Так, І. В. Братко констатує, що ідеї, сформульовані у Концепції сталого розвитку, лягли в основу стратегії розвитку міжнародної спільноти «Порядок денний на XXI століття», а Декларація з охорони навколишнього середовища та розвитку закріпила принципи розвитку міжнародної спільноти на основі позитивної взаємодії між людством та природою. Ці два документи поєднали наступні базові складові Концепції сталого розвитку:

- економічний, пов'язаний зі стабільним ростом економіки та виробництва;
- соціальний, що передбачає справедливий розподіл ресурсів та можливостей, що враховує потреби майбутніх поколінь та взаємодію між людиною та природою;
- екологічний, спрямований на захист навколишнього середовища та розподіл використання ресурсів у часі, що забезпечує їх відновлення та самовідновлення [5, с. 68].

Разом з тим ці складові є динамічними за своєю природою і на їх динаміку впливають, зокрема, процеси глобалізації. Як зазначає К. О. Дергачова, незважаючи на недоліки в практичній реалізації сталого розвитку процес імплементації концепції і принципів сталості триває і виявляється в дальшому розвитку нормативної бази, інституцій та практики міжнародного співробітництва. Політика сталого розвитку послідовно ставала складовою міжнародної структурної політики. З огляду на сталий розвиток, глобалізація була і залишається найбільш гострим і суперечливим процесом. Фактично необхідність у ньому виникає як результат прискореної індустріалізації, нав'язаної глобалізацією, і в цьому сенсі обидва ці поняття виявляються пов'язаними нерозривним причинно-наслідковим зв'язком [6]. Невипадково ці фактори змушують держави переосмислювати здобутку та подальші проблеми сталого розвитку у контексті глобалізації. Відповідні кроки були зроблені міжнародною спільнотою через 10 та 20 років після прийняття Декларації в Ріо-де-Жанейро.

Результатом певного переосмислення та підбиття певних підсумків впровадження принципів «Ріо-1992» став Всесвітній саміт в Йоганнесбурзі 2002 року за результатами якого було ухвалено Йоганнесбурзьку декларацію зі сталого розвитку, в якій зазначалося, що майбутнє за багатостороннім підходом. Держави погодились, що для досягнення цілей сталого розвитку потрібні більш ефективні, демократичні і відповідальні міжнародні та бага-

тосторонні установ, підтвердили прихильність цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та міжнародного права, а також необхідність у зміцненні багатосторонності. У документі також закріплено зобов'язання регулярно стежити за досягненням цілей у сфері сталого розвитку [7, с. 5].

Ще одним документом цього саміту став План виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку у якому сторони знову рішуче підтвердили свою прихильність принципам Ріо-де-Жанейро, повному здійсненню Порядку денного на XXI сторіччя, а також зобов'язалися домагатися досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей у сфері розвитку, включаючи цілі, що містяться в Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй і в підсумкових документах великих конференцій Організації Об'єднаних Націй та міжнародних угодах, прийнятих у період з 1992 року [7, с. 9].

Через 10 років Генеральна асамблея запропонувала провести Конференцію Ріо+20, щоб знову заручитися політичною підтримкою діяльності з забезпечення сталого розвитку, проаналізувати досягнуті результати, визначити прогалини у виконанні рішень найважливіших зустрічей на вищому рівні зі сталого розвитку, а також відреагувати на нові виклики і проблеми. Генеральна асамблея вирішила, що Конференція повинна буде розглянути дві теми: зелена економіка в контексті сталого розвитку та ліквідація бідності і інституційні механізми для досягнення стійкого розвитку. Головна мета Ріо+20 полягала в тому, щоб стимулювати практичні кроки з досягнення сталого розвитку. Конференція була скликана в двадцять річницю саміту «Планета Земля», у 2012 році, під назвою «Ріо-2012» або «Ріо+20» [8].

Якщо людство намагається змінити своє ставлення до свого майбуття і забезпечити прийдешнім поколінням можливість не просто виживання, а розвитку, необхідним є не тільки формулювання цілей, визначених, в тому числі й у Декларації Тисячоліття, як певної абстракції, необхідним є зміна підходів до методології досягнення таких цілей, в тому числі і через правильне формулювання принципів.

Буквальний підхід до розуміння сталого розвитку як основоположної концепції розвитку людства XXI століття може спричинити негативні наслідки, адже такий сталість можлива лише за умови, що максимально враховані інтереси всіх, як класичних суб'єктів міжнародно-правових публічних відносин, так і фізичних та юридичних осіб. Необхідним є врахування розриву, який постійно збільшується – між багатими та бідними країнами, між багатими та бідними верствами населення всередині держав. Причому, якщо все ж таки повірити утопістам і в певний момент часу виникне суспільство загального добробуту, постає питання: за рахунок чого це може статися? Лише завдяки використанню природних ресурсів, що знову ж таки може призвести до екологічного колапсу, який, у свою чергу, знищить таке суспільство.

Тому сталість полягає, перш за все, у балансі інтересів: бідних і багатих, людини і природи тощо. Баланс інтересів

має стати новою парадигмою розвитку людства [2]. Саме пошук балансу призвів до формулювання ідей сталого розвитку, адже в момент переходу від традиційного суспільства до суспільства масового споживання, зародилося напруження не просто у відносинах всередині міжнародної спільноти, або всередині держави (всі ці напруги, як свідчить історія, були притаманні будь-якому суспільству, більш того, їх можна вважати основою подальшого розвитку), а у відносинах між людством і навколишнім середовищем, що потребує безумовного розставлення пріоритетів між економічним зростанням, задоволенням хоча б мінімальних потреб людини та наростання негативних впливів на навколишнє середовище.

У зв'язку із цим сталий розвиток як основа розвитку повинний вирішити питання збалансованості соціальної нерівності, ринкової доцільності та екологічної шкоди в контексті екологічної стійкості. З екологічної точки зору, попит на ресурс має бути обмежений, що дозволить зберегти цілісність екосистеми і різноманітність видів.

Алан Дернінг наголошує на необхідності скорочення споживання та збільшення уваги до соціальної та екологічної складових сталого розвитку [9]. Однак, все ж таки здається, що такий підхід дещо за теоретизовано, адже необхідним стане ручне втручання у ринкові механізми. Хоч а слід відзначити, що аналогічні позиції все частіше проглядаються у позиціях Всесвітнього банку, представники якого неодноразово заявляли про те, що досягнення економічної ефективності є часто контрпродуктивним з точки зору стійкості [10].

Проведений аналіз звітів щодо розвитку Всесвітнього банку різних років дозволив зробити такі узагальнення. Збільшення виробництва, його стабільне збільшення однозначно можна вважати елементом сталого розвитку, адже дозволяє в перспективі врахувати і два інші його виміри – соціальний та екологічний. Однак питання перспективи не вирішується відразу, і, як неодноразово наголошено Всесвітнім банком, такий підхід є однобоким і оманливим, і в майбутньому може призвести до виникнення суттєвих проблем у соціальному та екологічному вимірах розвитку людства.

Такий підхід до сталості можна охарактеризувати як виробничо-орієнтований. Проявами такого підходу можна вважати розвиток ядерної енергетики як альтернативи вичерпним видам палива, генної інженерії для підвищення врожайності сільськогосподарських культур тощо. Однак такий розвиток призводить до виникнення нових викликів – невіршеними залишаються проблеми поводження з ядерними відходами, можливість випадкового створення супербур'янів і супершкідників через застосування генних методик тощо.

Таким чином, соціальним та екологічним вимір сталого розвитку виконує функцію не тільки і не стільки обмеження економічного виміру, скільки балансу між бажаною метою та наявних засобами і ресурсами. І саме парадигма балансу екологічних, економічних та соціальних інтересів є основою принципів сталого розвитку та розвитку міжнародно-правового регулювання у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Принципы устойчивого развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cosd.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=14.
2. Harris M. Jonathan. Basic Principles of Sustainable Development / Jonathan M. Harris // Global Development and Environment Institute. – Working Paper 00-04. – June 2000. – 24 p.
3. Антонюк Н. А., Красюк И. В. Принципы устойчивого развития общества в условиях европейской интеграции / Н. А. Антонюк, И. В. Красюк // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 2. – С. 229–240.
4. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию (14 июня 1992 года) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
5. Братко І. В. Міжнародно-правові аспекти упровадження концепції сталого розвитку суспільства / І. В. Братко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2011. – № 6 – С. 67–72.
6. Дергачова К. О. Сталый розвиток як предмет міжнародної співпраці. Політологічний аспект / К. О. Дергачова // Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / К. О. Дергачова ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2005. – 18 с.
7. Доклад Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию Йоханнесбург, Южная Африка, 26 августа–4 сентября 2002

года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/636/95/PDF/N0263695.pdf?OpenElement>.

8. По итогам Рио+20 – вперед к устойчивому будущему [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/sustainablefuture/pdf/Rio+20_FS_Jobs_RU_update.pdf.

9. Durning Alan. How Much is Enough? The Consumer Society and the Future of Earth. Worldwatch Environmental Alert Series. / Alan Durning. – New York and London: W.W.Norton, 1992. – 200 p.

10. World Development Report 2013: Jobs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://issuu.com/world.bank.publications/docs/9780821395752>.

УДК [342:327](477)(045)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ CONSTITUTIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF UKRAINIAN FOREIGN POLICY IMPLEMENTATION

Папаяні С.В.,

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Маріупольського державного університету*

У статті проведено комплексний аналіз принципів, що лежать в основі конституційно-правового механізму здійснення зовнішньої політики України. Особлива увага приділяється вивченню норм Конституції, які стосуються взаємодії внутрішнього та міжнародного права та принципів їх узгодження.

Ключові слова: конституційно-правові принципи, поділ влади, верховенство права, зовнішня політика.

В статье проведен комплексный анализ принципов, лежащих в основе конституционно-правового механизма осуществления внешней политики Украины. Особое внимание уделяется изучению норм Конституции, касающихся взаимодействия внутреннего и международного права и принципов их согласования.

Ключевые слова: конституционно-правовые принципы, разделение властей, верховенство права, внешняя политика.

The article conducted a comprehensive analysis of the principles underlying the constitutional and legal mechanism of Ukraine foreign policy. Special attention is paid to the studying Constitution norms relating to the interaction of domestic and international law and principles of their agreement. The purpose of this article is a thorough study of the principles underlying the constitutional and legal mechanism of foreign policy and their relationship with the principles of international law. After analyzing principles underlying the constitutional and legal mechanism of Ukraine's foreign policy, the author came to the conclusion that they are all essential and complementary.

Key words: constitutional and legal principles, separation of powers, rule of law, foreign policy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світове співтовариство переживає складні часи. Головними акторами міжнародних відносин сьогодні залишаються національні держави. На стабільність та якість розвитку суспільства в кожній окремій країні впливає як формування чіткого внутрішньополітичного курсу, так і здійснення виваженої зовнішньої політики, а також пошук оптимальних шляхів її реалізації. З поглибленням значення міжнародних відносин для нормального функціонування держав, а також зростанням їх впливу на національну правову систему, принципи, згідно з якими, здійснюється регулювання зовнішніх зносин, отримали конституційного закріплення. Основу конституційно-правового механізму здійснення зовнішніх зносин, становлять як загальні, так і спеціальні конституційні принципи.

Ступінь наукової розробки теми. Окремих аспектів цієї тематики торкалися ряд вітчизняних вчених-представників теорії держави і права, конституційного, адміністративного та міжнародного права. Перш за все деякі з цих питань досліджували В. Б. Авер'янов, В. Г. Буткевич, В. Н. Денисов, В. І. Євінтов, О. Л. Копиленко, В. В. Кравченко, П. Ф. Мартиненко, Н. М. Онищенко, В. Ф. Опришко, Н. Г. Плахотнюк, В. Ф. Погорілко, К. К. Сандровський, С. Г. Серьогіна, О. Ф. Скаун, В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, О. Ф. Фрицький, М. Цвік, В. М. Шаповал, В. А. Шатило, Ю. С. Шемшученко, О. Н. Ярмиш та інші.

У роботі використовувалися також праці російських вчених-конституціоналістів та міжнародників, а саме праці: С. С. Алексеева, Л. М. Ентіна, В. А. Зоріна, Ю. М. Колосова, В. В. Лазарева, Ю. І. Лейбо, І. І. Лукашука, А. О. Мішина, М. В. Миронова, С. Я. Павлова, Є. Т. Усенка, М. А. Ушакова, В. Є. Чиркіна, С. В. Черниченка та ін.

У дослідженні використано й праці представників міжнародно-правової науки зарубіжних країн: Х. Блікса,

Ш. Брайара, Р. Дженнінгса, М. Дюверже, Дж. Макінтоша, Г. Тревірануса, Ч. Хайда, О. Х. Філіпса та ін.

Метою статті є ретельне вивчення принципів, що лежать в основі конституційно-правового механізму здійснення зовнішньої політики нашої держави та їх співвідношення із принципами міжнародного права.

Викладення основного матеріалу. Серед головних принципів, які лежать в основі конституційно-правового механізму здійснення зовнішніх зносин, є принцип поділу влади. Як зазначають В. Погорілко та О. Фрицький, «власне із законодавчого закріплення принципу розподілу державної влади і починається сама її організація» [1, с. 372; 2, с. 239]. Він закріплений у ст. 6 Конституції України, згідно з яким, законодавча, виконавча і судова влада реалізуються різними державними органами, які стримують і врівноважують одна одну в процесі виконання своїх завдань і функцій. Реалізація цього принципу покликана запобігти концентрації всієї державної влади в руках однієї особи або одного органу.

Аналізуючи наукову літературу, автор приходять до висновку, що немає єдиної думки про те, як повинні співвідноситися між собою різні гілки державної влади, а отже, і їхні носії – органи державної влади. Чи повинні вони бути рівними або повинна існувати їх визначена підпорядкованість. Зокрема, М. Цвік висловлює точку зору, згідно з якою, всі гілки влади і їх носії повинні знаходитися в зовсім однаковому положенні, врівноважувати один одного [3, с. 54].

Не досить чіткий розподіл компетенції у сфері зовнішніх зносин, як це спостерігається у Конституції України, природно, стимулює боротьбу за повноваження. Прикладом цього може бути неодноразова відмова парламентом Президентів України в підтримці його зовнішньополітичних позицій, або навпаки, накладення вето на прийняті парламентом закони чи призупинення актів уряду.